GJBK040016122024		દાખલ તારીખ	૦૭–૦૩–૨૦૨૪
		રજીસ્ટરે લીધા તારીખ	૦૭–૦૩–૨૦૨૪
		ફેંસલ તારીખ	૩૧–૦૭–૨૦૨૬
		સમયગાળો	વર્ષ માસ દિવસ ૦૨ ૦૪ ૨૫

ડીસા તાલુકાના મહે.એડીશ્નલ ચીફ જ્યુડીશીયલ મેજીસ્ટ્રેટ સાહેબની કોર્ટમાં

ક્રિમીનલ કેસ નંબર : ૧૧૩૬/૨૦૨૪
આંક : ૪૨

ફરિયાદી	:	**પિન્ટુભાઈ જયરામભાઈ ઠક્કર,** ઉ.વ.આ.૪૫, ધંધો : વેપાર/ખેતી, રહે. ડીસા, લચ્છાજીની ચાલી, તા. ડીસા, જી. બનાસકાંઠા.
	વિ રૂ ધ્ધ	
આરોપી	:	**નારણભાઈ રામજીભાઈ દેસાઈ,** ઉ.વ.આ.૩૮, ધંધો–ખેતી, મુળ રહે. બાઈવાડા,તા. ડીસા, જી. બનાસકાંઠા. હાલ રહે.ડીસા, ચુનીકાકા પાર્ક, ત્રણ હનુમાન રોડ, તા. ડીસા, જી. બનાસકાંઠા.

બાબત	:	**ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ મુજબ...**

ફરિયાદી તરફે	:	વિ. વકીલશ્રી આઈ. એ. શેખ
આરોપી તરફે	:	વિ. વકીલશ્રી એમ. ટી. પઢીયાર

||| ઠ રા વ |||

ફરિયાદ ની હકીકત:–

(૧).. આ કામે ફરિયાદી ધ્વારા હાલની ફરિયાદ આરોપી સામે ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૮ ના ગુના અંગે દાખલ કરી ફરિયાદમાં મુખ્યત્વે

જણાવેલ છે કે, ફરીયાદીના ભાઈની ''ભવાની ડેપો'' ડીસા મુકામે નીલકંઠ પ્લાઝાની સામે આવેલ દુકાને ચા નો વેપાર ધંધો કરે છે અને ખેતી પણ કરે છે. ફરીયાદીની સંયુકત માલીકી, ખાતા, કબજા, ભોગવટાનું ખેતર નામે ''ખીજડીવાળુ'' મોજે ગામ ભાખરમોટી, તા. દાંતીવાડાની હદમાં જુનો સર્વે નં.૨૬૧, નવો સર્વે નં.૯૮૨/પૈકી ૧ ની હે.આરે. ૫–૧૬–૫૬ ચો.મી. વાળુ આવેલ. અમો ફરીયાદીના ભાઈની ''ભવાની ટી ડેપો'' વાળી દુકાને અમો ફરીયાદી અવાર નવાર બેસતા હોઈ આરોપી અવાર નવાર ફરીયાદીના ભાઈની દુકાને આવતા જતાં હોય એકબીજાને ગાઢ ઘરેલુ સંબંધો સ્થાપિત થયેલ અને એકબીજાના ગાઢ પરિચયમાં આવેલ.ફરીયાદીએ આરોપીને નોટીસ આપેલ તેના પંદર(૧૫) માસ અગાઉ આરોપી સવારના ૧૧–૦૦ વાગે ફરયાદીની દુકાને આવેલ અને કહેલ કે, હું સખ્ત નાણાં ભીડમાં છું. અને રૂા.૬,૦૦,૦૦૦/–અંકે રૂપિયા છ લાખ પુરા હાથ ઉછીના આપો તેવી માંગણી કરતાં ફરીયાદીએ આરોપીને રૂા.૬,૦૦,૦૦૦/– અંકે રૂપિયા છ લાખ રોકડા પુરા ચલણી નોટોમાં ગણીને આપતાં આરોપીએ કહેલ કે,''હું તમોને બાર (૧૨) માસ પછી પરત ચુકવી આપીશ,તેવો પાકો ભરોસો અને વિશ્વાસ આપેલ.ત્યારબાદ ૧૨ માસ પછી ફરીયાદીએ આરોપી પાસે રૂા.૬,૦૦,૦૦૦/–અંકે રૂપિયા છ લાખની માંગણી કરતાં આરોપીએ ફરીયાદીને કહેલ કે,હાલમાં મારી પાસે રોકડા રૂપિયા નથી પરંતુ હું તમોને મારા ખાતાનો ચેક લખી આપું છું.તેમ કહી આરોપીએ ફરીયાદીને તા.૭/૦૧/૨૦૨૪ નો ''એચ.ડી.એફ.સી. બેંક, ધાનેરા'' શાખાનો ચેક નં.૦૦૦૨૪૮ રૂા.૬,૦૦,૦૦૦/– અંકે રૂપિયા છ લાખ પુરાનો ચેક ભરી,ચેકમાં સહી કરીને આપેલ અને વિશ્વાસ તથા ભરોસો આપેલ કે, આ ચેક તમો જમા કરાવશો તો તમોને ચેકની રકમ રૂા.૬,૦૦,૦૦૦/– અંકે રૂપિયા છ લાખ પુરા મળી જશે.જેથી ફરીયાદીએ આરોપીના કથન ઉપર ગાઢ વિશ્વાસ તથા ભરોસો રાખી તા.૧૦/૦૧/૨૦૨૪ ના રોજ ફરીયાદીના ખાતામાં ''બેંક ઓફ બરોડા'' ડીસા શાખામાં ચેક કલીયરીંગ માટે જમા કરાવતાં,જે ચેક કલીયરીંગ માટે જતાં આરોપીના ખાતામાં અપુરતુ ભંડોળ હોઈ ચેક ''ફંડસ ઈન્સફીશીયન્ટ'' ના શેરા સાથે પરત ફરતા બેંકે ફરીયાદીને તા.૧૧/૦૧/૨૦૨૪ ના રોજ ચેક તથા રીટર્ન મેમો પરત કરેલ. જેથી ફરીયાદીએ આરોપીને દિન–૧૫ માં ચેકની

રકમ રૂા. ૬,૦૦,૦૦૦/– અંકે રૂપિયા છ લાખ રોકડા પુરા ચુકવી જઈ લેખિત પાવતી મેળવી લેવા નેગો. ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ મુજબની નોટીસ તેઓના વકીલશ્રી મારફત તા.૭/૦૨/૨૦૨૪ ના રોજ રજી.પો.એડી.થી મોકલાવતા તે નોટીસ આરોપીને તા.૯/૦૨/૨૦૨૪ ના રોજ તેમના મુળ સરનામે બજી ગયેલ. પરંતુ રજી.પો.એડી. ની પાવતી પરત નહીં આવતા ફરીયાદીએ તા.૧૭/૦૨/૨૦૨૪ ના રોજ માસ્તરશ્રી, પોસ્ટ ઓફીસ, ડીસાને લેખિત અરજી આપી જાણ કરેલ કે, તા.૭/૦૨/૨૦૨૪ ના રોજ આપની પોસ્ટ ઓફીસથી દેસાઈ નારણભાઈ રામજીભાઈ, રહે.ડીસા, ચુનીકાકા પાર્ક, ત્રણ હનુમાન રોડ,ડીસાને ચેક અંગેની નોટીસ રજી.પો.એડી.થી મોકલાવેલ,જે નોટીસ બજે કે વગર બજે પરત આવેલ નથી અને એકનોલેજમેન્ટ પાવતી પણ પરત આવેલ નથી. તેવી અરજી આપતાં તા.૧૭/૦૨/૨૦૨૪ ના રોજ આસી. પોસ્ટ માસ્તરશ્રી,ડીસાએ આર્ટી ટ્રેકીંગનો પોસ્ટનો ઉતારો અસલ આપેલ તેમાં આરોપીને તા.૯/૦૨/૨૦૨૪ ના રોજ નોટીસ બજી ગયેલ છે તેવી હકીકત જણાઈ આવેલ હોવા છતાં આરોપીએ ફરીયાદીને દિન–૧૫ માં ચેકની રકમ રૂા.૬,૦૦,૦૦૦/–અંકે રૂપિયા છ લાખ રોકડા પુરા ચુકવી આપેલ ન હોઈ, ના છુટકે ફરીયાદીને આરોપી વિરુધ્ધમાં ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૮ મુજબના ગુનાની ફરીયાદ દાખલ કરવાની ફરજ પડેલ છે.આ કામના આરોપીએ આપેલ ચેક રીટર્ન થતાં ફરીયાદીના વકીલશ્રીએ દિન–૧૫ માં ચેકની રકમ ચુકવી જવા રજી.પો.એડી.થી નોટીસ મોકલાવેલ. જે નોટીસ આરોપીને તેના મુળ સરનામે બજી ગયેલ હોવા છતાં આરોપીએ ફરીયાદીને ચેકની રકમ ચુકવી નહી આપતાં આરોપીએ ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૮ મુજબનો ગંભીર ગુનો કરેલ છે. આરોપી જેથી હાલની ફરિયાદ દાખલ કરેલ હોય,આરોપી સામે સમન્સ કાઢી, કેસ ચલાવી, સાબીત થતાં ગુના બદલ યોગ્ય સજા કરવા તેમજ આરોપીને ચેકની રકમ રૂા.૬,૦૦,૦૦૦/–અંકે રૂપિયા છ લાખનો બમણો દંડ કરી તેમાંથી ફરીયાદીને ચેકની રકમ વસુલ અપાવવા અરજ કરેલ છે.

<u>ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ ૧૯૭૩ ની કલમ–૨૦૦,કલમ–૨૦૪, કલમ–૨૦૭ તથા કલમ–૨૫૧ મુજબની કાર્યવાહી:–</u>

(૨).. આ કામે રેકર્ડ ધ્યાને લેતા, આ કામના ફરિયાદી ધ્વારા અત્રેની અદાલતમાં ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવતાં અત્રેની અદાલત ધ્વારા ફરિયાદીનું ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ ૧૯૭૩ની કલમ–૨૦૦ મુજબનું વેરીફીકેશન સ્ટેટમેન્ટ નોંધી, આરોપી સામે ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ ૧૯૭૩ ની કલમ–૨૦૪ મુજબનું ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૮ મુજબના ગુનાનો પ્રોસેસ ઈસ્યુ કરવાનો હુકમ કરવામાં આવેલ છે. ત્યારબાદ આરોપીને સમન્સની ધોરણસરની બજવણી થતાં આરોપી તેમના વકીલશ્રી સાથે અત્રેની અદાલત સમક્ષ હાજર થતાં તેઓને ફરિયાદ તથા સંલગ્ન દસ્તાવેજોની નકલો ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ ૧૯૭૩ ની કલમ–૨૦૭ મુજબ વિના મુલ્યે મળી ગયા અંગેની ખાતરી કર્યા બાદ, આરોપીની ઉપરોકત ગુના સંદર્ભે ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ ૧૯૭૩ ની કલમ–૨૫૧ મુજબ આંક–૬ થી આરોપીની પ્લી રેકર્ડ કરવામાં આવતા, આરોપીએ તેની વિરૂધ્ધના ગુનાનો ઈન્કાર કરેલ છે. તેથી આરોપી સામે આગળની ઈન્સાફી કાર્યવાહી સમન્સ ટ્રાયેબલ કેસની રીતે ચલાવવામાં આવેલ છે અને તે રીતે હાલનો કેસ સમન્સ ટ્રાયેબલ કેસની રીતે ચાલેલ છે.

<u>ફરિયાદપક્ષ તરફે મૌખીક તથા દસ્તાવેજી પુરાવાઓ</u>:–

(૩).. આ કામે ફરિયાદપક્ષ ધ્વારા નીચે મુજબનો મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવો રજુ કરવામાં આવેલ છે.

:: મૌખિક પુરાવો ::

ક્રમ	આંક	સાહેદનુ નામ
૧	૪	ફરીયાદી પિન્ટુભાઈ જયરામભાઈ ઠકકરનું સરતપાસનું સોગંદનામું

:: દસ્તાવેજી પુરાવો ::

ક્રમ	આંક	દસ્તાવેજનુ વર્ણન
૧	૧૬	તકરારી ચેક
૨	૧૭	ચેક બેંકમાં જમા કરાવ્યાની બેંક સ્લીપ
૩	૧૮	રીટર્ન મેમો
૪	૧૯	ફરીયાદીએ આરોપીને મોકલેલ નોટીસની સ્થળપ્રત
૫	૨૦	નોટીસ આરોપીને રજી.પો.એ.ડી કર્યાની પાવતી
૬	૨૧	આરોપીને નોટીસ બજીને પરત ન આવતાં તા.૧૭/૦૨/૨૦૨૪ ના રોજ પોસ્ટ માસ્તરશ્રી, ડીસાને આપેલ અરજી
૭	૨૨	આરોપીને નોટીસ તા.૦૯/૦૨/૨૦૨૪ ના રોજ તેના મુળ સરનામે બજી ગયેલ તેના પોસ્ટ ઓફીસની આર્ટી. ટ્રેકીંગની અસલ
૮	૨૩	પોસ્ટ ખાતાના બજવણી લેટર ઉપર આરોપીએ સહી કરેલ તથા મો.નં. લખેલ તેની નકલ.
૯	૨૪	ફરીયાદીની સંયુકત માલીકીના મોજે ગામ ભાખરમોટી, તા.દાંતીવાડાના ખેતર સર્વે નં.૮૮૨/પૈકી ૧ ના માલીકીના ૮–અ ના ઉતારાની નકલ
૧૦	૨૫	ફરીયાદીની સંયુકત માલીકીના મોજે ગામ ભાખરમોટી, તા.દાંતીવાડા ના ખેતર સર્વે નં.૮૮૨/પૈકી ૧ ના માલીકીના ગામ નમુના નં.૭ ના ઉતારાની નકલ.
૧૧	૨૬	ફરીયાદીની સંયુકત માલીકીના મોજે ગામ ભાખરમોટી, તા.દાંતીવાડા ના ખેતર સર્વે નં.૮૮૨/પૈકી ૧ ના માલીકીના ગામ નમુના નં.૧૨ ના ઉતારાની નકલ.
૧૨	૨૭	ફરીયાદીના બેંક ઓફ બરોડા,ડીસા શાખાના ખાતાની પાસબુકની નકલ.

(૩.૧) ત્યારબાદ ફરીયાદપક્ષે આંક–૩૨ થી પુરાવા બંધની પુરસીસ રજુ થયેલ છે. જેમાં ફરિયાદી વધુ કોઈ લેખિત કે મૌખિક પુરાવો આપવા માંગતા નથી તેવું જાહેર કરેલ છે.

<u>આરોપીપક્ષ તરફે મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવાઓ</u>:–

(૪).. હાલના કામે આરોપીપક્ષ દ્વારા પોતાના બચાવમાં કોઈ મૌખિક કે દસ્તાવેજી પુરાવો રજુ કરવામાં આવેલ નથી.

(૪.૧) વધુમાં આરોપીપક્ષે પણ આંક–૩૮ થી પુરાવા બંધની પુરસીસ રજુ થયેલ છે.જેમાં આરોપી કોઈ લેખિત કે મૌખિક પુરાવો આપવા માંગતા નથી તેવું જાહેર કરેલ છે.

<u>આરોપીનું ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ ૧૯૭૩ ની કલમ–૩૧૩ મુજબનું નીવેદન</u>:–

(૫).. હાલના કામે આરોપીનુ ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ ૧૯૭૩ ની કલમ–૩૧૩ મુજબનું નીવેદન લેતા, તેમાં આરોપીએ ફરિયાદપક્ષના પુરાવાની હકીકતોનો ઈન્કાર કરેલ છે. તેમજ સોગંદ ઉપર પુરાવો આપવા માંગતા હોવાની અને તેમજ બચાવના સાહેદ તપાસવા માંગતા હોવાની હકીકતો જણાવેલ છે.

<u>ફરિયાદપક્ષ તથા આરોપીપક્ષ તરફેની ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ ૧૯૭૩ ની કલમ– ૩૧૪ મુજબની દલીલો</u>:–

(૬).. હાલના કામે ફરિયાદપક્ષે પક્ષે વિ.વકીલશ્રી ધ્વારા મૌખિક દલીલો કરવામાં આવેલ છે. ફરિયાદી તરફે મૌખીક દલીલો દરમ્યાન મુખ્યત્વે જણાવેલ છે કે,ફરિયાદી ધંધો તથા ખેતી કરે છે અને આરોપી પણ ખેતી કરે છે. આરોપી ફરિયાદીના ભાઈની ભવાની ટી ડેપો વાળી દુકાને અવાર નવાર આવતાં જતા હોઈ મિત્રતાની રૂએ હાથઉછીના રૂા.૬,૦૦,૦૦૦/– આપેલા. જેની ઉઘરાણી કરતાં આંક–૧૬ વાળો તકરારી ચેક આપેલો. જે આંક–૧૮ ના રીટર્ન મેમા મુજબ ''ફંડસ ઈન્સફીશીયન્ટ'' ના શેરાથી પરત આવેલ છે.ત્યારબાદ આંક–૧૯ થી આરોપીને સ્ટેચ્યુટરી નોટીસ તા.૭/૦૨/૨૦૨૪ ના રોજ આપેલી. જે બજી ગયેલ હોવા છતાં દિન–૧૫ માં ચેકની રકમ ચુકવેલ નથી કે કોઈ જવાબ પણ રજુ કરેલ નથી.ત્યારબાદ સમયમર્યાદામાં હાલની ફરિયાદ કરેલ છે. આંક–૨૪, ૨૫, ૨૬ થી અનુક્રમે ફરીયાદીની સંયુકત માલીકીના મોજે ગામ ભાખરમોટી, તા.દાંતીવાડાના ખેતર સર્વે નં. ૮૮૨/પૈકી ૧ ના માલીકીના ૮–અ તથા ગામ નમુના નં.૭ તથા ગામ નમુના નં.૧૨ ના ઉતારાની નકલ તથા આંક–૨૭ થી ફરીયાદીના બેંક ઓફ બરોડા,ડીસા શાખાના ખાતાની પાસબુકની નકલ રજુ કરેલ છે. આરોપી ધ્વારા તકરારી ચેકમાં પોતાની સહી હોવા

બાબતે કોઈ તકરાર લેવામાં આવેલ નથી. હાલના કામે ફરિયાદીએ દસ્તાવેજી તથા મૌખીક પુરાવાઓથી પોતાનો કેસ પુરવાર કરેલ હોય હાલના આરોપીને કાયદા મુજબની સજા કરવા તથા ફરિયાદીને આરોપી પાસેથી ચેકની બમણી રકમ વળતર તરીકે અપાવવા હુકમ કરવા રજુઆત કરેલ છે.

(૬.૧) હાલના કામે આરોપી તરફે પણ પોતાના બચાવમાં મૌખીક દલીલો કરવામાં આવેલ છે.આરોપી તરફે પોતાની મૌખીક દલીલો દરમયાન મુખ્યત્વે જણાવેલ છે કે,ફરિયાદીએ ખુદ રૂપીયા વીસ લાખની લોન લીધેલ હોવા છતાં આરોપીને છ લાખ કેવી રીતે આપેલ તે અંગે શંકા જણાય છે.ફરિયાદી તથા આરોપીના ભાઈ વચ્ચે રૂપીયા દસ લાખનો વ્યવહાર હતો,જેમાં રૂપીયા છ લાખમાં સમાધાન થયેલ,તેમ છતાં વધુ રકમ ચાર લાખ ની ઉઘરાણી કરતાં આરોપીએ તકરારી ચેક આપેલો,જેથી કરીને ફરિયાદીના કેસમાં વ્યવહાર બાબતે શંકા જણાતી હોય,આરોપીને નિર્દોષ ઠરાવી છોડી મુકવા રજુઆત કરેલ છે.

<u>**નિર્ણય માટેના મુદ્દા**</u>:-

(૭).. હાલના કામે ઉપરોકત હકીકતો, સંજોગો, ઉભયપક્ષોની રજુઆતો તથા ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ૧૮૮૧ ની જોગવાઈઓ ધ્યાને લેતાં, આ કેસના ન્યાયિક નિર્ણય માટે નીચે મુજબના મુદ્દાઓ અત્રેની અદાલત સમક્ષ ઉપસ્થિત થાય છે.

:: મુ દ્દા ::

(૧) શું ફરિયાદી નિ:શંકપણે સાબિત કરે છે કે, આ કામના આરોપીએ સમગ્ર રીતે અથવા અંશત: કોઈપણ કાયદેસરનુ દેવું કે અન્ય જવાબદારી અદા કરવા માટે, પોતે નિભાવતો હોય તેવા ખાતાનો સવાલવાળો ચેક ફરિયાદીને આપેલ અને તે ચેક નિયત સમયમાં ફરિયાદીએ બેંક સમક્ષ રજુ કરતા તે ચેક ચૂકવણી કર્યા વિના પરત ફરેલ છે અને તે અંગે ફરીયાદીએ આરોપીને નિયત સમયમાં નોટીસ આપી, સદરહું ચેકની રકમની માંગણી કરવા છતાં

આરોપી નિયત સમયમાં સદરહું રકમની ચુકવણી કરવામાં નિષ્ફળ ગયેલ છે અને તેમ કરી આરોપીએ ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ મુજબનો ગુનો કરેલ છે ?

(૨) શું હુકમ ?

<u>મુદ્દાઓ પરત્વે નિર્ણય</u>:–

(૮).. ઉપરોકત મુદ્દાઓ પરત્વેના મારા ન્યાયિક નિર્ણયો નીચે મુજબ છે.

(૧) હકારમાં.

(૨) આખરી હુકમ મુજબ.

<u>કાયદાકીય જોગવાઈઓ:</u>–

(૯).. હાલના કામે નિર્ણય માટેના કારણોની ચર્ચા કરતા અગાઉ આ કામે જયારે આરોપી સામે ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૮ મુજબનો ગુનો કર્યાનો આક્ષેપ છે ત્યારે, નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૮ ધ્યાને લેતા, સદર ગુનો સાબીત કરવા માટે ફરિયાદપક્ષે નીચે મુજબના તત્વો તેમના સકારાત્મક પુરાવાથી શંકાથી પર સાબીત કરવાના રહે છે. વધુમાં ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૯ તથા કલમ–૧૧૮ મુજબના અનુમાનો પણ ફરિયાદવાળા ચેક પરત્વે ફરિયાદીની તરફેણમાં કરવાની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે. આમ હાલના કામે કારણોની ચર્ચા કરતા અગાઉ ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૮, કલમ–૧૩૯ અને કલમ–૧૧૮ ની જોગવાઈઓની ચર્ચા કરવી પણ અનિવાર્ય જણાય છે.

(૯.૧) હાલના કામે સૌપ્રથમ ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૮ વંચાણે લેતા,

Section 138 in The Negotiable Instruments Act, 1881

[138 Dishonour of cheque for insufficiency, etc., of funds in the account. — Where any cheque drawn by a person on an account maintained by him with a banker for payment of any amount of money to another person from out of that account for the discharge, in whole or in part, of any debt or other liability, is returned by the bank unpaid, either because of the amount of money standing to the credit of that account is insufficient to honour the cheque or that it exceeds the amount arranged to be paid from that account by an agreement made with that bank, such person shall be deemed to have committed an offence and shall, without prejudice to any other provisions of this Act, be punished with imprisonment for [a term which may be extended to two years], or with fine which may extend to twice the amount of the cheque, or with both: Provided that nothing contained in this section shall apply unless—

(a) the cheque has been presented to the bank within a period of six months from the date on which it is drawn or within the period of its validity, whichever is earlier;

(b) the payee or the holder in due course of the cheque, as the case may be, makes a demand for the payment of the said amount of money by giving a notice in writing, to the drawer of the cheque, [within thirty days] of the receipt of information by him from the bank regarding the return of the cheque as unpaid; and

(c) the drawer of such cheque fails to make the payment of the said amount of money to the payee or, as the case may be, to the holder in due course of the cheque, within fifteen days of the receipt of the said notice.

Explanation.— For the purposes of this section, “debt or other liability” means a legally enforceable debt or other liability.]

(૯.૨) ઉપરોકત ધિ નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ વંચાણે લેતા તેના તત્વો નીચે પ્રમાણે છે.

૧. ચેક સમગ્ર અથવા અંશત: દેવા અથવા બીજી જવાબદારી અદા કરવા માટે આપવામાં આવેલ હોવો જોઈએ.

૨. આ ચેક અપુરતા ભંડોરના કારણે પરત આવેલ હોવો જોઈએ.

૩. છ માસ અથવા ચેકની કાયદેસરતાના સમયગાળા પૈકી જે વહેલું હોય તે સમયમાં ચેક બેંકમાં રજુ થવો જોઈએ.

૪. પેઈ અથવા ચેકના યથાનુક્રમ ધારકે બેંક તરફથી ચેક પરત થયાની માહિતી મળેથી ત્રીસ દિવસની અંદર, ચેક લખનારને લેખિતમાં નોટીસ આપીને નાણાંની સદરહું રકમની ચૂકવણી કરવા માટે માંગણી કરી હોવી જોઈએ.

૫. નોટીસ મળ્યા પછી પંદર દિવસમાં સદરહું ચેક લખનારે પેઈને અથવા યથાનુક્રમ ધારકને ચેકની રકમ ચુકવવામાં કસુર કરેલી હોવી જોઈએ.

આ કલમના પરંતુક ધ્વારા એવુ જણાવામાં આવેલ છે કે, ઉપરોકત ક્રમ નં.૩,૪,૫ મુજબનું ન થયુ હોયતો, આ કલમ માનો કોઈ પણ મજકૂર લાગુ પડશે નહી. એટલે કે, ગુનો બનેલ ગણાશે નહી.

(૯.૩) વધુમાં આ કામના આરોપી સામે જયારે ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ મુજબ શિક્ષાપાત્ર ગુન્હાનો આક્ષેપ મુકેલ છે, તેવા સંજોગોમાં આરોપી વિરૂધ્ધ ધી નેગોશયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ની કલમ–૧૩૯ તથા કલમ–૧૧૮ અન્વયે અન્વયે કરવામાં આવેલ ફરજીયાત અનુમાનો ને લગતી જોગવાઈઓ ધ્યાને લેવી જરૂરી છે. જેથી આ કામે મુદ્દા નં. ૧ ની ચર્ચા કરતા અગાઉ આ કાયદાની કલમ–૧૩૯ તથા કલમ–૧૧૮ ની મહત્વની જોગવાઈઓની અત્રે નોંધ કરવી જરૂરી છે. જે નીચે મુજબ છે.

139. Presumption in favour of holder.

It shall be presumed; unless the contrary is proved that the holder of a cheque received the cheque of the nature referred to in Section 138 for the discharge, in whole or in part, or any debt or other liability.

(૯.૩.૧) વધુમાં કાયદાની કલમ–૧૧૮ અન્વયે ફરિયાદીની તરફેણમાં અનુમાન ઉપસ્થિત થાય છે, જે નીચે મુજબ છે.

118. Presumptions as to negotiable instruments of consideration.-

Until the contrary is proved, the following presumptions shall be made:-

(a) of Consideration - that every negotiable instrument was made or drawn for consideration, and that every such instrument, when it has been accepted, indorsed, negotiated or transferred, was accepted, indorsed, negotiated or transferred for consideration;

(b) as to date - that every negotiable instrument bearing s date was made or drawn on such date ;

(c) as to time of acceptance -- that every accepted bill of exchange was accepted within a reasonable time after its date and before its maturity;

(d) as to time of transfer -- that every transfer of a negotiable instrument was made before its maturity;

(e) as to order of indorsements -- that the indorsements appearing upon a negotiable instrument were made in the order in which they appear thereon;

(f) as to stamps -- that a lost promissory note, bill of exchange or cheque was duly stamped;

(g) that holder is a holder in due course -- that the holder of a negotiable instrument is a holder in due course; provided that, where the instrument has been obtained from its lawful owner, or from any person in lawful custody thereof, by means of an offence or fraud, or has been obtained from the maker or acceptor thereof by means of an offence or fraud, or or unlawful consideration, the burden of proving that the holder is a holder in due course lies upon him.

(૯.૪) આમ, ઉપરોકત કાયદાકીય જોગવાઈઓ ધ્યાને લેતા ધી નેગોશીયેબલ ઈનસ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ની કલમ–૧૩૮ મુજબની ફરિયાદમાં જયાં સુધી વિરૂધ્ધની હકીકત સાબિત કરવામાં ના આવે ત્યાં સુધી ધી નેગોશીયેબલ ઈનસ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૧૮ તથા કલમ –૧૩૯ મુજબ ના અનુમાનો ચેક ના ધારણકર્તા ની તરફેણમાં કરવાના રહે છે.

(૧૦).. હાલના કામે જયારે આરોપી સામે ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ –૧૩૮ મુજબનો ગુનો કર્યાનો આક્ષેપ છે, ત્યારે ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ –૧૩૮ ની જોગવાઈ ધ્યાને લેતા, સદર ગુનો સાબીત કરવા માટે ફરિયાદપક્ષે તેમના સકારાત્મક પુરાવાથી એ હકીકત સાબીત કરવાની રહે છે કે, તે ચેક આરોપી ધ્વારા સમગ્ર અથવા અંશત: દેવા અથવા બીજી જવાબદારી અદા કરવા માટે ફરિયાદીને આપવામાં આવેલ હતો અને સદર ચેક અપુરતા ભંડોળના કારણે ચુકવણી થયા વિના પરત ફરેલ હતો. વધુમાં, આ કામના આરોપી સામે જયારે ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ મુજબના ગુનાનુ તહોમત છે, તે સંજોગોમાં તે કાયદાની કલમ–૧૧૮ તથા ૧૩૯ ની જોગવાઈ તથા નામદાર ઉચ્ચ અદાલતો ધ્વારા સદર કલમ–૧૧૮ તથા ૧૩૯ ની જોગવાઈ આધારે ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ મુજબના ગુના અંગે જે સિધ્ધાંતો પ્રતિપાદિત કરવામાં આવેલ છે, તે ધ્યાને લેતાં એ હકીકત સ્પષ્ટ થાય છે કે, કલમ–૧૩૮ મુજબના ગુના અંગેના કેસમા જયાં સુધી આરોપી ધ્વારા વિરૂધ્ધનુ પુરવાર કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી કોર્ટે એવુ અનુમાન કરવાનુ રહે છે કે, સવાલવાળો ચેક, તે ચેક સહી કરનારે અવેજના બદલામાં અને તેનુ હાલનુ કાયદેસરનુ દેવું અથવા તો અન્ય જવાબદારી અદા કરવા માટે આપેલ છે. વધુમાં, આ રીતે કરવામાં આવતા કાયદાકીય અનુમાનોનુ કોર્ટ સમક્ષ સબળ અને સચોટ પુરાવાથી ખંડન કરવાની જવાબદારી, સદરહું ચેક લખનારના શીરે રહે છે અને આરોપી ધ્વારા માત્ર તે હકીકતોનો ઈન્કાર કરી દેવા માત્રથી જવાબદારીનો તે બોજો ફરિયાદી ઉપર ખસી જતો નથી.

(૧૦.૧) વધુમાં આ અંગે નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના **Hiten P. Dalal V/s. Bratindranath Banerjee** ના **(2001) 6 SCC 16** ના ચુકાદામાં પ્રસ્થાપિત થયેલ સીધ્ધાંત નજર સમક્ષ રાખતા તેમાં નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવેલ છે કે,

"the moment cheque is issued the presumption runs against the accused. The words used for the presumption are "unless contrary is proved". Therefore, the accused either by way of cross-examination or by leading satisfactory evidence equivalent to the degree of proof or at-least to the level of moral certainty to establish that the cheque was not issued for legally enforcible liability.'

(૧૦.૨) વધુમાં, ઉપરોકત નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના **Hiten P. Dalal V/s. Bratindranath Banerjee** ના **(2001) 6 SCC 16** ના ચુકાદામાજ નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે, આ કાયદાની કલમ–૦૭૮, ૧૩૮ તથા ૧૩૯ સંદર્ભે આ કાયદાના અનુમાનોનુ તથા હકીકતોનુ ખંડન કરવાની જવાબદારી આરોપી કેવી રીતે નિમાવી શકે તે અંગે વિગતવાર ચર્ચા કરતા ઠરાવેલ છે કે,

"......It introduces an exception to the general rule as to the burden of proof in criminal cases and shifts the onus on to the accused" (ibid). Such a presumption is a presumption of law, as distinguished from a presumption of fact which describes provisions by which the court "may presume" a certain state of affairs. Presumptions are rules of evidence and do not conflict with the presumption of innocence, because by the latter all that is meant is that the prosecution is obliged to prove the case against the accused beyond reasonable doubt. The obligation on the prosecution may be discharged with the help of presumptions of law or fact unless the accused adduces evidence showing the reasonable possibility of the non-existence of the presumed fact. ...... Therefore, the rebuttal does not have to be conclusively established but such evidence must be adduced before the Court in support of the defence that the Court must either believe the defence to exist or consider its

existence to be reasonably probable, the standard of reasonability being that of the 'prudent man'.

.... In the case of a discretionary presumption the presumption if drawn may be rebutted by an explanation which "might reasonably be true and which is consistent with the innocence" of the accused. On the other hand in the case of a mandatory presumption "the burden resting on the accused person in such a case would not be as light as it is where a presumption is raised under S.114 of the Evidence Act and cannot be held to be discharged merely by reason of the fact that the explanation offered by the accused is reasonable and probable. It must further be shown that the explanation is a true one. The words 'unless the contrary is proved' which occur in this provision make it clear that the presumption has to be rebutted by 'proof' and not by a bare explanation which is merely plausible."

<u>નિર્ણય માટેના કારણો:-</u>

(૧૧).. ઉપરોકત હાલની ફરિયાદની હકીકતો તથા રજુ થયેલ મૌખીક તથા દસ્તાવેજી પુરાવાઓ તથા કાયદાકીય જોગવાઈઓ નજર સમક્ષ રાખતા હાલના કામે ઉપસ્થીત થયેલ નિર્ણય માટે ના મુદ્દાઓ પરત્વેના કારણો નીચે મુજબ છે.

<u>મુદ્દા નં.૧:</u>-

(૧૨).. હાલના કામે,ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ૧૮૮૧ ની કલમ-૧૩૮ ના તત્વો તથા તે અંગે નામદાર ઉચ્ચ અદાલતો ઘ્વારા પ્રતિપાદિત કરવામાં આવેલ સિઘ્ઘાંતો ઘ્યાને લેતાં આ કામે રેકર્ડ ઉપર રજુ થયેલ પુરાવાનું મુલ્યાંકન કરવામાં આવે તો,આ કામે ફરિયાદી પિન્ટુભાઈ જયરામભાઈ ઠકકરની આંક-૪ થી પુરાવા તરીકે સોગંદનામાં સ્વરૂપે સરતપાસ રજુ થયેલ છે. તે સરતપાસની જુબાનીમાં ફરિયાદીએ તેમની આંક-૧ ની ફરિયાદ મુજબની હકીકતોનુ નિરૂપણ કરી,ફરિયાદની હકીકતોને સંપૂર્ણપણે સમર્થન આપેલ છે. આમ, આ કામે ફરિયાદીની સંપૂર્ણ જુબાની ઘ્યાને લેતાં એ હકીકત સ્પષ્ટ થાય છે

કે,આ કામે સદરહુ આંક–૧૬ વાળો ચેક આરોપીના ખાતાનો હોવાની હકીકત બાબતે કે, તે ચેકમાં આરોપીની સહી હોવા બાબતે, કે તે ચેક તેમના ખાતાવાળી બેંક ધ્વારા ''ફંડસ ઈન્સફીશીયન્ટ''ના કારણે વણચુકવ્યે પરત થયેલ હોવા બાબતે રેકર્ડ ઉપર કોઈ તકરાર નથી. આમ, આંક–૧૬ વાળા ચેક ઉપરથી તથા રેકર્ડ ઉપરના પુરાવા ઉપરથી સર્વપ્રથમ એ હકીકત સ્પષ્ટ થાય છે કે, આંક–૧૬ વાળો ચેક આરોપી ધ્વારા નિભાવવામાં આવતા ખાતાનો ચેક છે અને તેમાં આરોપીની સહી છે તથા તે ચેક ફરિયાદીની કસ્ટડીમાંથી આ કામે રજૂ થયેલ છે.

(૧૩).. આમ,રેકર્ડ ઉપરની ઉપરોકત નિર્વિવાદીત હકીકતો ધ્યાને લેતાં, આ કામે ઉપરોકત ચર્ચા કર્યા મુજબ આરોપી તરફે સદરહું આંક–૧૬ વાળો ચેક આરોપી ધ્વારા નિભાવવામાં આવતા બેંક ખાતા અંગેનો હોવા બાબતે, કે તે ચેકમાં આરોપીની સહી હોવા બાબતે, કે તે ચેક તેમના ખાતાવાળી બેંક ધ્વારા ''ફંડસ ઈન્સફીશીયન્ટ'' ના કારણે પરત ફરેલ હોવા અંગે જયારે કોઈ તકરાર લેવામાં આવેલ નથી, ત્યારે ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૯ મુજબ જયાં સુધી વિરૂધ્ધનું સાબીત ન થાય ત્યાં સુધી સદરહુ ચેક આરોપીએ અવેજને માટે ફરીયાદીને લખી આપેલ હતો, તેવું અનુમાન ફરિયાદીની તરફેણમાં કરવાનુ રહે છે.તે તમામ સંજોગોમાં આ કામે આરોપી નાઓએ સદરહું આંક–૧૬ વાળો ચેક તેમનું કાયદેસરનું સમગ્ર અથવા અંશત: દેવુ કે અન્ય જવાબદારી અદા કરવા માટે ફરિયાદીને આપેલ છે કે કેમ? તથા આરોપી તેમના તરફે લેવામાં આવેલ બચાવ પુરવાર કરી ફરિયાદીની તરફેણમાં આ કાયદાના અનુમાનોનું ખંડન કરવામાં સફળ થયેલ છે કે કેમ? તે અંગે રેકર્ડ ઉપરના પુરાવાનું નામદાર ઉચ્ચ અદાલતના ઉપરોકત ચુકાદામાં પ્રસ્થાપિત કરેલ સિધ્ધાંત અનુસંધાને મુલ્યાંકન કરવામાં આવે તો, હાલનાં કામે આરોપી તરફે તેમની મૌખીક દલીલો દરમયાન બચાવ લેતા જણાવેલ છે કે, ફરિયાદીએ ખુદ રૂપીયા વીસ લાખની લોન લીધેલ હોવા છતાં આરોપીને છ લાખ કેવી રીતે આપેલ તે અંગે શંકા જણાય છે.ફરિયાદી તથા આરોપીના ભાઈ વચ્ચે રૂપીયા દસ લાખનો વ્યવહાર હતો,જેમાં રૂપીયા છ લાખમાં સમાધાન થયેલ,તેમ છતાં વધુ રકમ ચાર લાખ ની ઉઘરાણી કરતાં

આરોપીએ તકરારી ચેક આપેલો,જેથી કરીને ફરિયાદીના કેસમાં વ્યવહાર બાબતે શંકા જણાતી હોય,આરોપીને નિર્દોષ ઠરાવી છોડી મુકવા રજુઆત કરેલ છે.પરંતુ હાલના કામે ખુદ આરોપી તરફે ફરિયાદીની આંક-૪ લગતની ઉલટતપાસ વંચાણે લેતા,તેમાં આરોપી તરફે પુછવામાં આવેલ પ્રશ્નોના જવાબમાં ફરિયાદીએ જણાવેલ છે કે,''***હું ખેતી કરૂ છુ અને અમારી સંયુકતમાં ૨૮ વીઘા જમીન છે.એ વાત ખરી છે કે અમારી ખેતીની જમીન ઉપર સ્ટેટ બેંક ઓફ ઈન્ડીયાની ૨૦ લાખની લોન લીધેલ છે.અમોએ નોટીસ આપી તેના પંદર માસ પહેલા મારાભાઈ જયેશભાઈ ની હાજરીમા આરોપીને તકરારી ચેકની રકમ આપેલી***.''આમ ખુદ આરોપી તરફે ફરિયાદીની આંક-૪ લગતની ઉલટતપાસ દરમયાન પુછવામાં આવેલ પ્રશ્નોના જવાબમાં ફરિયાદી ખેતી કરતા હોવાની અને તેમની સંયુકતમાં ૨૮ વીઘા જમીન હોવાની,તેમજ ફરિયાદીની ખેતીની જમીન ઉપર સ્ટેટ બેંક ઓફ ઈન્ડીયાની ૨૦ લાખની લોન લીધેલ હોવાની હકીકત રેકર્ડ ઉપર આવેલ છે.આ ઉપરાંત સૌથી મહત્વની બાબત તરીકે ફરિયાદીએ નોટીસ આપી તેના પંદર માસ પહેલા ફરિયાદીના ભાઈ જયેશભાઈ ની હાજરીમા આરોપીને તકરારી ચેકની રકમ આપેલ હોવાની હકીકત પણ રેકર્ડ ઉપર આવેલ છે.જે ના માનવાને કોઈ કારણ જણાતુ નથી.જેથી કરીને આરોપીનો ઉપરોકત બચાવ ટકવાપાત્ર જણાતો નથી.

(૧૩.૧) આમ,ઉપરોકત તમામ વિસ્તૃત ચર્ચાના અંતે, ફરિયાદીએ ખુદ રૂપીયા વીસ લાખની લોન લીધેલ હોવા છતાં આરોપીને છ લાખ કેવી રીતે આપેલ તે અંગે શંકા જણાતી હોય,તેમજ ફરિયાદી તથા આરોપીના ભાઈ વચ્ચે રૂપીયા દસ લાખનો વ્યવહાર હતો,જેમાં રૂપીયા છ લાખમાં સમાધાન થયેલ,તેમ છતાં વધુ રકમ ચાર લાખ ની ઉઘરાણી કરતાં આરોપીએ તકરારી ચેક આપેલો,જેથી કરીને ફરિયાદીના કેસમાં વ્યવહાર બાબતે શંકા જણાતી હોય,આરોપીને નિર્દોષ ઠરાવી છોડી મુકવાનો બચાવ ગ્રાહય રાખવાપાત્ર જણાતો નથી.

(૧૪).. વધુમાં હાલનાં કામે રેકર્ડ ધ્યાને લેતાં,આંક–૧૬ વાળા તકરારી ચેકમાં પેઈ તરીકે ફરિયાદી''પિન્ટુભાઈ જયરામભાઈ ઠક્કર'' અને ડ્રોઅર તરીકે હાલનાં આરોપી એટલે કે,''નારણભાઈ રામજીભાઈ દેસાઈ''નું નામ છે અને તેમાં આરોપી નાઓની સહી જણાય છે.અલબત્ત સમગ્ર રેકર્ડ ધ્યાને લેતાં,આંક–૧૬ વાળા તકરારી ચેકમાં આરોપીની સહી હોવા અંગે કોઈ તકરાર લેવામાં આવેલ નથી,તેવા સંજોગોમાં જયારે આંક–૧૬ વાળા તકરારી ચેક ઉપર આરોપીની સહી સ્પષ્ટ જણાઈ આવતી હોય અને જેનો ઈન્કાર આરોપી ધ્વારા કરવામાં આવેલ ન હોય,ત્યારે ચેકનાં બોડી રાઈટીંગ આરોપીનાં ન હોવાના કારણોસર, સદર આંક–૧૬ વાળો ચેક આરોપીએ ફરિયાદીને કાયદેસરનાં લેણાં પેટે આપેલ ના હોવાનું માની શકાય નહિ.

(૧૪.૧) વધુમાં આ તબકકે નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલત નો **Bir Singh vs Mukesh Kumar** નો **[2019] 0 Supreme (SC) 126** નો ચુકાદો પણ હાલના કેસના સંજોગો જોતા ધ્યાને લેવો અનીવાર્ય જણાય છે.નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના સદર ચુકાદામાં પ્રસ્થાપિત થયેલ સિધ્ધાંત નજર સમક્ષ રાખતા તેમાં નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે પારા નંબર ૩૭,૩૮ તથા ૪૦ માં ઠરાવેલ છે કે,

37. A meaningful reading of the provisions of the Negotiable Instruments Act including, in particular, Sections 20, 87 and 139, makes it amply clear that a person who signs a cheque and makes it over to the payee remains liable unless he adduces evidence to rebut the presumption that the cheque had been issued for payment of a debt or in discharge of a liability. ***It is immaterial that the cheque may have been filled in by any person other than the drawer, if the cheque is duly signed by the drawer. If the cheque is otherwise valid, the penal provisions of Section 138 would be attracted.***

38. ***If a signed blank cheque is voluntarily presented to a payee, towards some payment, the payee may fill up the amount and other particulars. This***

<u>in itself would not invalidate the cheque</u>. The onus would still be on the accused to prove that the cheque was not in discharge of a debt or liability by adducing evidence.

40. ***<u>Even a blank cheque leaf, voluntarily signed and handed over by the accused, which is towards some payment, would attract presumption under Section 139 of the Negotiable Instruments Act, in the absence of any cogent evidence to show that the cheque was not issued in discharge of a debt</u>***.

(૧૪.૧.૧) નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલત ના ઉપરોકત ચુકાદામાં પ્રસ્થાપીત થયેલ સિધ્ધાંત નજર સમક્ષ રાખતા ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૮ ની ફરીયાદમાં જયારે આરોપી ચેક ઉપર પોતાની સહી કબુલ રાખતો હોય, ત્યારે જયાં સુધી યોગ્ય પુરાવાઓથી વિરૂધ્ધનું પુરવાર કરવામાં ના આવે ત્યાં સુધી ચેક આરોપી ધ્વારા પોતાના દેવા અને જવાબદારીની ચુકવણી માટે ચેક ધારણ કરનાર ને આપવામાં આવેલ છે તેવા ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૯ મુજબના અનુમાનો આરોપીની વિરૂધ્ધમાં કરવાના રહે છે અને ચેકમાં સહી સીવાય ની અન્ય વિગતો બીજી કોઈ વ્યકિત ધ્વારા ભરવામાં આવેલ છે તે બાબત મહત્વની ગણાય નહીં .હાલના કામે પણ રેકર્ડ વંચાણે લેતા,આંક–૧૬ વાળો ચેક આરોપીના ખાતાનો હોવાની કે,તેમાં આરોપીની સહી હોવાની હકીકતો નો ઈન્કાર કરવામાં આવેલ નથી,તેમજ ફરિયાદ વાળો આંક–૧૬ નો ચેક જયારે ''ફંડસ ઈન્સફીશીયન્ટ'' ના શેરા સાથે વણચુકવાયે પરત ફરેલ હોય અને તેમાં આરોપીની સહી ના હોવાના કારણે,કે જુદી સહી હોવાના કારણે પરત ફરેલ હોવાની કોઈ વિરૂધ્ધની હકીકતો રેકર્ડ ઉપર આવેલ ના હોય, તેવા સંજોગોમાં હાલના કામે આરોપીની વિરૂધ્ધ ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૯ મુજબના અનુમાનો કરવાના રેકર્ડ જોતા ઉચીત જણાય છે.

(૧૫).. વધુમાં ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૮ અંગેના ગુનામાં અદાલતે માત્ર આરોપીએ સદરહું ચેક કોઈપણ દેવા કે અન્ય જવાબદારી અદા કરવા માટે આપેલ છે કે કેમ? એટલું જ જોવાનુ રહેતુ નથી.પરંતુ, તેની સાથોસાથ ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૮ ના ગુનાના અન્ય તત્વો રેકર્ડ ઉપરથી સાબીત થાય છે કે કેમ? તે હકીકત પણ ધ્યાને લેવાની રહે છે. સદરહુ હકીકત અંગે સૌપ્રથમ આંક–૧૬ વાળો ચેક જોવામાં આવે તો,તે ચેક તા.૭/૦૧/૨૦૨૪ ની તારીખ નો છે તથા ફરિયાદી ધ્વારા તે ચેકની કાયદેસરતાના સમયગાળા દરમ્યાન તેમના બેંક એકાઉન્ટમાં વટાવવા માટે રજૂ કરવામાં આવેલ છે. વધુમાં રેકર્ડ ઉપર રજુ થયેલ આંક–૧૮ ના સદરહુ ચેક રીટર્ન થયા અંગેના રીટર્ન મેમો ધ્યાને લેતાં, સદરહુ ચેક''ફંડસ ઈન્સફીશીયન્ટ''ના શેરા સાથે ચુકવણી થયા વગર તા.૧૧/૦૧/૨૦૨૪ ના રોજ પરત થયેલ.ત્યારબાદ ફરિયાદી ધ્વારા નિયત ત્રીસ દિવસની અંદર એટલે કે, તા.૭/૦૨/૨૦૨૪ ના રોજ આંક–૧૯ થી ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૮(બી) મુજબની સદરહુ ચેકની રકમની માંગણી કરતી નોટીસ આરોપીને રજી.પોસ્ટ.એડી.થી મોકલાવેલ હોવાની હકીકત આંક–૨૦ ની પોસ્ટ ખાતાની સ્લીપ ઉપરથી અને તે નોટીસ આ કામના આરોપીને તા.૯/૦૨/૨૦૨૪ ના રોજ બજી ગયેલ હોવાની હકીકત આંક–૨૨ ના પોસ્ટ ઓફીસના આર્ટી. ટ્રેકીંગ ઉપરથી તથા આંક–૨૩ ના પોસ્ટ ખાતાના બજવણી લેટર ઉપરથી સાબીત થાય છે.વધુમાં સદર નોટીસ બજી ગયા પછી પણ આરોપીએ સદર નોટીસ મુજબની રકમ નિયત સમયમાં એટલે કે, નોટીસ મળ્યાના ૧૫(પંદર) દિવસમાં ફરિયાદીને ન ચુકવતા અને ફરિયાદીને કલમ–૧૩૮ (સી) મુજબ ફરિયાદ કરવાનું કારણ ઉભું થતા, ફરિયાદીએ હાલની ફરિયાદ ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૪૨(બી)માં જણાવેલ ૧(એક)માસની મુદતમાં તા.૭/૦૩/૨૦૨૪ ના રોજ અત્રેની અદાલતમાં દાખલ કરી દીધેલ હોવાની હકીકત પણ રેકર્ડ ઉપરથી સાબીત થાય છે.આમ,રેકર્ડ ઉપરથી આરોપી સામે ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૮ ના ગુના મુજબનાં તમામ તત્વો સાબીત થયેલ હોવાનું રેકર્ડ ઉપરથી જણાઈ આવે છે.

(૧૬).. આમ, ઉપરોકત તમામ વિસ્તૃત ચર્ચા ના અંતે હાલના કામે આરોપી વિરૂધ્ધ ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૮ મુજબના ગુનાનાં તત્વો રેકર્ડ ઉપર સાબીત થયેલ છે. તે સંજોગોમાં મુદ્દા નં.૧ નો જવાબ હકારમાં આપવામાં આવે છે અને આ કામના આરોપી ને ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૮ મુજબનાં સજાને પાત્ર ગુના અંગે તકસીરવાન ઠરાવવામાં આવે છે.

(૧૭).. આમ, આ કામના આરોપીને ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૮ મુજબના સજાને પાત્ર ગુના અંગે તકસીરવાન ઠરાવવામાં આવેલ હોઈ, આરોપીને સજા કરતા પહેલાં, સજા અંગે રજુઆત કરવાની તક આપવાનું, અત્રેની અદાલતને ન્યાયી અને ઉચિત જણાતુ હોઈ, ન્યાયના હિતમાં હાલનું કામ સજા અંગે સાંભળવા માટે હાલ પુરતુ મુલત્વી રાખવામાં આવે છે.

હુકમ આજરોજ તા.૩૧,માહે જુલાઈ,સને ૨૦૨૬ ના રોજ ખુલ્લી અદાલતમાં વાંચી, સંભળાવી જાહેર કર્યો.

તા.૩૧/૦૭/૨૦૨૬
સ્થળ: ડીસા.

(માહિરશાદ નૌશાદહુસૈન સૈયદ)
એડી.ચીફ જયુડી.મેજીસ્ટ્રેટ,ડીસા
કોડ નં.જીજે ૦૧૧૨૮

:: <u>સજા અંગે સાંભળ્યા</u> ::

(૧૮).. આ કામે આરોપીના વિ.વકીલશ્રી દ્વારા રજુઆત કરવામાં આવેલ છે કે, આરોપી ગરીબ વર્ગનાં માણસ છે આરોપીની હાલમાં આર્થિક સ્થિતિ બરાબર નથી. વધુમાં આરોપી ઉપર તેમના કુટુંબની સંપૂર્ણ જવાબદારી છે. આમ, આરોપીની ઉંમર અને તેમના ઉપરની જવાબદારી ધ્યાને લઈ, તેમના ઉપર દયા દાખવી તેમને ઓછામાં ઓછી સજા કરવા રજૂઆત કરેલ છે. જયારે ફરિયાદીના વિ.વકીલશ્રી દ્વારા રજૂઆત કરવામાં આવેલ છે કે,હાલ સમાજ માં દૂષણ પેસી ગયેલ છે. લોકો પાસેથી નાણાં લઈ, ચેક લખી આપે છે તેમજ ચેકનું મહત્વ જાણતા નથી. વધુમાં ફરિયાદપક્ષ દ્વારા પોતાનો કેસ યોગ્ય પુરાવાઓથી પુરવાર કરવામાં આવેલ છે. તેમજ હાલનો વ્યવહાર જે અરસામાં થયેલ છે ત્યારથી આજ દિવસ સુધીનો સમયગાળો ધ્યાને લેતાં, આરોપીને કાયદામાં જણાવ્યા મુજબની મહત્તમ સજા તથા દંડ કરવા તથા તેઓને આરોપી પાસેથી મહત્તમ વળતર અપાવવા રજૂઆત કરેલ છે.

(૧૮.૧) હાલના કામે સજા અંગે ઉભયપક્ષની ઉપરોકત રજૂઆતો ધ્યાને લીધી, આ કામે ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૮ અંગે સજાની જોગવાઈ જોવામાં આવે તો તે મુજબનો ગુનો સાબીત થયે આરોપીને બે વર્ષ સુધીની કેદની શિક્ષાની અથવા ચેકની રકમથી બમણી કિંમતના દંડ સુધીની અથવા તે બંન્ને શિક્ષાની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે. વધુમાં, ફોજદારી કાર્યરિતી અધિનિયમ ૧૯૭૩ ની કલમ–૨૯(૧) જોવામાં આવે તો તેમાં ચીફ જયુડીશીયલ મેજીસ્ટ્રેટ કરી શકે તે સજાઓનું વર્ણન કરવામાં આવેલ છે અને તે મુજબ ચીફ જયુડીશીયલ મેજીસ્ટ્રેટની ન્યાયાલય, મોતની કે આજીવન કેદની કે સાત વર્ષ કરતાં વધુ મુદતની કેદ સિવાયની કાયદા અનુસારની કોઈપણ સજા ફરમાવી શકશે,તેવી જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.

(૧૮.૨) આમ, ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૮ અંગેના ગુના અંગે સજાની જોગવાઈઓ તથા ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ૧૮૮૧ ની

કલમ–૧૩૮ ના ઉદ્દેશો તથા આ કેસના સંજોગો ધ્યાને લેતા સદરહુ ફરિયાદવાળો ચેક આરોપી ધ્વારા સને–૨૦૨૪ ની સાલમાં ઈશ્યુ કરવામાં આવેલ છે.તે ઉપરાંત,કેસ ચાલતા લાગેલ સમય, સદરહુ ચેકની રકમ, પ્રર્વતમાન વ્યાજનો દર, ફરિયાદીને સદરહુ ચેક રીટર્ન થયાથી થયેલ નુકશાન તથા ખર્ચ તથા તેની સાથોસાથ આરોપી ની ઉંમર તથા તેમના ઉપરની જવાબદારી વિગેરે હકીકતો ધ્યાને લેતાં, તેમજ ફરિયાદીપક્ષે પણ આરોપી પાસેથી તેમને વળતર અપાવવા આ કેસમાં માંગણી કરવામાં આવેલ છે, તે તમામ સંજોગો ધ્યાને લેતાં, અત્રેની અદાલતનું નમ્રપણે માનવુ છે કે, જો આ કામના આરોપીને એક વર્ષની સાદી કેદની સજા કરવામાં આવે અને આરોપીએ ચેકની રકમ એટલે કે રૂા.૬,૦૦,૦૦૦/– અંકે રૂપિયા છ લાખ પુરા વળતર તરીકે ફરિયાદીને ચુકવવામાં આવે તો, ન્યાયનુ હિત જળવાય તેમ છે.તે તમામ સંજોગોમાં આ કામે મુદ્દા નં.૨ અંગે ન્યાયના હિતમાં નીચે મુજબનો આખરી હુકમ કરવામાં આવે છે.

:: આખરી હુકમ ::

(૧) આ કામના આરોપી નારણભાઈ રામજીભાઈ દેસાઈ,ઉ.વ.આ.૩૮, ધંધો. ખેતી, મુળ રહે. બાઈવાડા, તા. ડીસા, જી. બનાસકાંઠા, હાલ રહે. ડીસા, ચુનીકાકા પાર્ક, ત્રણ હનુમાન રોડ, તા. ડીસા, જી. બનાસકાંઠા વાળા નાઓને ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ ૧૯૭૩ ની કલમ–૨૫૫(૨) અન્વયે ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૮ મુજબના શિક્ષાપાત્ર ગુનાના કામે તકસીરવાન ઠરાવી ૧ (એક) વર્ષની સાદી કેદની સજા કરવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

(૨) વધુમાં આરોપી નારણભાઈ રામજીભાઈ દેસાઈ,ઉ.વ.આ.૩૮, ધંધો. ખેતી, મુળ રહે. બાઈવાડા, તા. ડીસા, જી. બનાસકાંઠા, હાલ રહે. ડીસા, ચુનીકાકા પાર્ક, ત્રણ હનુમાન રોડ, તા. ડીસા, જી. બનાસકાંઠા વાળા નાઓએ આ હુકમની તારીખથી બે માસની મુદતમાં આ કામના ફરિયાદીને

રૂા.૬,૦૦,૦૦૦/- (અંકે રૂપિયા છ લાખ પુરા) ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ ૧૯૭૩ ની કલમ-૩૫૭(૩) મુજબ વળતર તરીકે ચુકવી આપવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે અને તે રકમ ચુકવવામાં ન આવે તો, આરોપીએ વધુ ૬ (છ) માસની સાદી કેદની સજા ભોગવવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

(૩) આરોપીને આજરોજ તકસીરવાન ઠરાવેલ હોય ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ ૧૯૭૩ની કલમ-૩૬૩(૧) મુજબ આ ચુકાદાની એક પ્રમાણિત નકલ તાત્કાલીક વિના મુલ્યે આપવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

(૪) આરોપીએ અગાઉ કોઈ જામીનખત આપેલ હોય તો, તે રદ કરવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

(૫) ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ ૧૯૭૩ ની કલમ-૪૨૮ મુજબ આરોપી જેટલો સમય જયુડી. કસ્ટડીમાં રહેલા હોય તેટલો સમય મજરે આપવો.

હુકમ આજરોજ તા.૦૭,માહે જુલાઈ,સને ૨૦૨૬ ના રોજ ખુલ્લી અદાલતમાં વાંચી, સંભળાવી જાહેર કર્યો.

તા.૩૧/૦૭/૨૦૨૬
સ્થળ: ડીસા.

(માહિરશાદ નૌશાદહુસૈન સૈયદ)
એડી.ચીફ જયુડી.મેજીસ્ટ્રેટ,ડીસા
કોડ નં.જીજે ૦૧૧૨૮